

Opis źródła:

Szymon Starowolski (1588-1656) był polskim historykiem i pisarzem politycznym, duchownym rzymskokatolickim. W swoim dziele *Polonia* opisał geografię, historię, ustrój i inne aspekty funkcjonowania I Rzeczypospolitej w pierwszej połowie XVII w.

Miejsce wydania:

Polska albo opisanie Królestwa Polskiego, z języka łacińskiego przełożył, wstępem i komentarzem opatrzył Antonii Piskadło, Kraków 1976, s. 106-108.

Oryginał:

Starovolsci S., *Polonia*, Coloniae 1632.

Tekst źródła:

Władza w Polsce składa się z trzech podstawowych i prostych form republiki, które zakładają rządy albo jednego, albo kilku, albo wielu, czyli wszystkich do pewnego stopnia, w oparciu o równość praw. Mamy tedy króla nie z dziedzictwa, lecz w drodze elekcji kreowanego, który jest najwyższym wykonawcą praw ustanowionych na sejmach. Mamy senat ze znaczniejszej szlachty wybrany i do przestrzegania tychże praw powołany. Mamy posłów sejmowych, obranych w wolnym głosowaniu każdej prowincji, a wyznaczonych do uchwalania na sejmie praw, jakoby trybunów jakichś, którzy i władzę króla, i senatu nadmierny autorytet ograniczają.

I tak za jednomyślnym staraniem wszystkich w określonych zaiste a nader wąskich granicach zamknięta jest władza królewska nad stanami duchownym i szlacheckim tudzież nad ich poddanymi i dobrami. A w każdym razie nad duchowieństwem, już od chwili przyjęcia religii chrześcijańskiej, król żadnego zgoła prawa nie ma. Natomiast o głowie i honorze szlachty jedynie na sejmie z senatem rozstrzyga, z wyjątkiem niektórych tylko spraw. Bez rady zaś senatu i posłów nie może ani wojny jakiegokolwiek wypowiedzieć, jakośmy wyżej rzekli, ani przymierza w imieniu państwa z kimkolwiek zawrzeć, ani podatków czy danin nowych ustanawiać, ani praw nowych spisywać albo monetę bić, ani odstępować komu cokolwiek z dóbr Królestwa, ani podnosić kogokolwiek do stanu szlacheckiego, ani rozstrzygać rzeczy jakiejś ważniejszej, dotyczącej spraw Rzeczypospolitej. Sam natomiast zupełnie biskupów i opatów mianuje, wojewodów i kasztelanów, marszałków, kanclerzy, podskarbich i wodzów wojska; dochodami korony zarządza i starostwa rozdziela, sejmy zwołuje, na wszystkie urzędy i na sędziów wyznacza. Słowem – wszystkie w Rzeczypospolitej godności sam, wedle swej woli

i upodobania rozdaje, i ma w ręku wszelkie sposoby wynagradzania i obdarowywania dobrami, kogokolwiek zechce.

[...] Tak więc król Polski i pan najwyższy wszystkich prowincji podległych Koronie, jakbykolwiek był potężny, to jednak obowiązany jest żyć w ryzach prawa i uchwał senatu, i choć samo ogromne Królestwo władzy monarszej jest poddane, niemniej czujna wolność szlachecka tak majestat królewski, jako i autorytet senatu poniekąd miarkuje, i w ten oto sposób prawa równości określają i króla, i wszystkie stany Królestwa. A chociaż u wszystkich jest stała i niewzruszona wola strzeżenia publicznych wolności i zakresu władzy monarszej, jednakże królewski majestat tak wszyscy razem czczą, kochają i szanują, że bez jego rozkazu niczego zupełnie w Rzeczypospolitej nie czynią, a dla jego bezpieczeństwa i sławy, życia i dobra osobistego, wszyscy przelać krew są gotowi.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Z jakich elementów składała się władza w Polsce?
2. Jak wybierano posłów?
3. Jaki ustrój panował w Polsce?
4. Wymień prerogatywy króla?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Przedstawiciele jakiego stanu wchodziłi w skład senatu?
2. Jakie były ograniczenia władzy królewskiej?
3. W jaki sposób król mógł pozyskiwać stronników?

Literatura pomocnicza:

Markiewicz M., *Historia Polski 1492-1795*, Kraków 2004

Kaczmarczyk Z., Leśnodorski B., *Historia państwa i prawa Polski*, t. II, Warszawa 1968

Augustyniak U., *Historia Polski 1572-175*, Warszawa 2008

Najważniejsze cezurę:

Źródło zostało wydane po raz pierwszy w 1632 r. i było drukowane jeszcze wielokrotnie w późniejszym czasie.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Michał Sierba